

A hagyományok tisztelete, a népi szokások természettudományos vonatkozása az erdőpedagógiában

(Respecting Traditions, Folk Traditions with reference to Natural History in Forest Pedagogy)

Nmarné Kendöl Jutka*

Soproni Egyetem, Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola,
Erdő- és Környezetpedagógia Program

Kivonat

Az ember és környezete közötti harmónia, a fenntartható fejlődés elméletének egyik komponense, melynek kialakításához, fenntartásához nyújtanak útmutatást népünk hagyományai, szokásai. Ezek a hagyományok, szokások őrzik a kulturális emlékezést, tapasztalatokat, értékeket a múltból, hiszen minden nemzetnek szüksége van az összetartozás, „egy töről fakadás” érzésére ahhoz, hogy eligazodjunk a világban. Így érhető el az, hogy az egyén egységben legyen önmagával, az őt körülvevő természettel és társadalommal, s ezáltal az egyetemes emberi értékrenddel.

Témakörök:

- Népszokások, hagyományok
- Népszokások, hagyományok az erdőpedagógiában
- „Környezeti nevelés” kurzus SoE Benedek Elek Pedagógiai Kar óvodapedagógia szak

Kulcsszavak: népszokások, hagyományok, harmóniaelmélet, erdőpedagógia, környezettudatos magatartásformálás

Abstract

Harmony between man and nature is one of the components of sustainable development theory, for the creation and sustainment of which traditions and customs of our people provide guidance. Cultural recollections, experiences and values from the past are preserved by these traditions and customs, since every nation requires the feeling of togetherness and the sense of coming from the same root in order to find our way in the world. Thus, it can be achieved that individuals are in unity with themselves, with nature and society surrounding them, and thereby with universal human values as well.

Topics:

- Customs, traditions
- Customs in Forest Pedagogy
- Environmental education course for pre-school education students of the University of Sopron, Benedek Elek Faculty of Pedagogy

Keywords: customs, traditions, harmony theory, forest pedagogy, environmental awareness raising

* nmar789@gmail.com

1. Népszokások, hagyományok

„Világunk sebesen változó világ. Jóllehet a kulturális változás folyamatos volt az emberiség története során, a változások mai sebessége nagyobb, mint az emberi lét bármely korábbi szakaszában (GRÁFIK, 1998, 8). Korábban a „természet ölen” élő, de inkább a természettől megtapasztalhatóan függő ember jobban eligazodott a világban, kevésbé volt magára hagyatva, élete kiszámíthatóbb volt, mivel életüket meghatározták a természeti változások. A csillagok folyamatos változása és időről-időre visszatérése adta meg az örök körforgás rendjét, a biztonságot. Az állandósult időpontok lehetőséget nyújtottak arra, hogy az emberek tevéleges részesei lehessenek a természet rendjének, így ezeket az alkalmakat ünneppé, jeles nappá nyilvánították, melyeknek célja az volt, hogy biztosítsák az embert, az emberi közösséget az egészségükről, boldogulásukról, jövőjükéről. El akarták hárítani a rosszat, a rontást, a gonosz szándékokat, s hittek a kimondott szó erejében, szentségében. Így alakultak ki a népszokások, jeles napok.

A népszokás tágabb értelemben minden olyan szokás, amely szabályozza a parasztság életét a munkát, társadalmi érintkezést, környezetről való gondoskodást, hétköznapi, ünnepnapok egész rendszerét, tartalmát. A népszokás a közösség által közvetített és elfogadott viselkedési minta, életmód.

A népszokás szűkebb értelemben az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelenti. Az ünnepeket, különösen a nagy egyházi ünnepeket, munkatiltalom, templomlátogatás, meghatározott ételek fogyasztása, megszabott viselet jellemezte.

A népszokás szabályozó szerepet is játszott az akkori társadalom életében. Szabályozta mindazokat a tevékenységeket, megnyilvánulásokat, melyek írott törvényekben nem szerepeltek: a népi illemet, a megszólítás rendjét, az öltözködés módját, a hétköznapi, ünnepnapok, napszakok beosztását. A népszokás volt irányadó a jog mindazon területén, ahol nem voltak általános törvényes előírások, sőt a népi jog néha ellentétes irányban is működött, amikor az írott jog, és a hagyományos gyakorlat, illetőleg a társadalmi elvárás nagyon eltértek egymástól.

A szokások megtartása ily módon a közösség tagjainak identifikációs eszköze is volt, ha annak együttélést szabályozó előírását elfogadták és végrehajtották.

A Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia is megfogalmazta, hogy a hagyományok megismerése, felélesztése, a természettel együtt létezés tükröző hagyományok megtanítása napjainkban is pozitív pedagógiai hatású lehet. A természet változásaihoz kötődő ünnepeknek napjainkban is nagyon fontos szerepe van a természethez való viszonyunkban. „Keressük a vallási és világi hagyományok természeti hátterét, a kerek esztendők ritmusait. Törekedjünk arra, hogy a természetismeret hagyományai párosuljanak a környezetvédelem, a nemzeti kulturális örökség természeti, műemléki és műtárgyakban fennmaradt értékeinek megismertetésével, a védelmükkel kapcsolatos tudnivalók oktatásával, a szeretetükre, védelmükre való neveléssel. Építsünk a természetjárók és a turisták szervezeteire, azok hagyományaira” (VÁSÁRHELYI, VICTOR, 2003). Tanítanunk kell a mértékkel élés hagyományait, melyek értelemszerűen anyag- és energiatakarékosak és tudatosítsuk az egészséges életmód korábbi hagyományait.

2. Hagyományok, népszokások az erdőpedagógiában

Az erdőpedagógia projekt elméleti koncepciója a „harmóniaelmélet”, mely komplex tevékenységrendszerrel személyiségfejlesztő program. Célja a környezettudatos magatartás kialakítása, melynek alapja a testi-lelki egészség, a viselkedéskultúra és a környezetkultúra, melynek egysége biztosítja az ember konstruktív életvezetését, életmódját, alkalmazkodását

az őt körül vevő környezethez, az embertársakhoz. Az erdőpedagógia projekt „Erdő és természet” moduljába azért helytálló a hagyományokról, szokásokról beszélnünk, mivel a régiségben az embereknek a megélhetését, élelmet, tüzelőanyagot biztosított az erdő. Napjainkban is megfogalmazódik az erdő szerepe, melyet az erdőtörvény alapján határozunk meg: „az erdő a szárazföld legösszetettebb természeti, ökológiai rendszere, a környezetre gyakorolt hatásaiból eredően az egészséges emberi élet egyik alapvető feltétele. Az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában betöltött meghatározó szerepe mellett, meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet, testi, lelki felüdülést ad, őrzi az élővilág fajgazdagságát, megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energiahordozót és élelmet termel. Az erdő fenntartása és védelme az egész társadalom érdeke, jóléti szolgáltatásai minden embert megilletnek, ezért az erdővel csak a közérdekkel összhangban szabályozott módon lehet gazdálkodni” (1996. évi LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről).

A „Helyidentitás és viselkedéskultúra” modulba integrálását az alábbi kihívások indokolják: „Az a tévhit, miszerint az ember akaratlagosan az értelem erejével teljesen új kultúrát tud a semmiből felépíteni, s hogy az elődök kultúráját porig kell rombolni; A helyidentitás, tájidentitás kérdésköre nem preferált téma” (KOVÁTS-NÉMETH, 2010. 170-171). A „Környezet és egészségmodul” kihívásaiból kiemeltük a tradíció elvetését. A modul az egészséges életmódot, a természetpatikát, a mozgást, táncot is magában foglalja. Régen az ismeretek alapja a pontos megfigyelés volt. A természetben élő ember az őt körülvevő növényeket, állatokat, megfigyelte, hogy felhasználhassa saját céljaira. A természetben élő, gazdálkodó ember a légköri jelenségek, égitestek, valamint az állatok viselkedésváltozásainak megfigyeléséből az időjárásról próbálta kideríteni. A vadon termő és termesztett növények, a házi-és vadállatok tulajdonságait is nagyon jól ismerte. Az állatok viselkedésének jobb megismeréséhez hozzájárult az is, hogy a Fertő-tó, Szigetköz népe a vadmadarakat - daru, vadkacsa, vadliba, megsérült gólya - befogta, és szárnyát elvágva tartotta, tenyésztette, ezáltal pontos képet kapott az állatok tulajdonságairól.

3. Környezeti nevelés kurzus - SoE Benedek Elek Pedagógiai Kar óvodapedagógia szak

A Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar óvodapedagógus hallgatói kötelező tárgyként tanulják a „Környezeti nevelés” kurzust. Ez a kurzus lehetőséget ad arra, hogy a hallgatók nézeteit és ismereteit feltárjuk, a környezettudatossággal, környezetvédelemmel, kapcsolatban. Téves ismereteiket korrigáljuk, megalapozzuk a környezet és természetvédelmi gondolkodásukat. A kurzuson az erdőpedagógia mindhárom modulja feldolgozásra került, kiegészítve a kurzus tantárgyfelelőse Dr. Molnár Katalin modern tanulási formákat célzó, médiaalapú feladataival. A modulok feldolgozása projektekből valósult meg. Feldolgoztuk az év néprajzi jeles napjait, az éltető víz foglalkozástervezetet, lakóhelyük értékeit, melyek lehetnek természeti vagy ember által alkotottak, az év fáját, halát, madarát, gyógynövényét. Minden modul esetében lényegesnek tartottuk, hogy a tanulókkal együtt meghatározzuk a problémákat, majd a közös konkretizálás után indulunk el azon az úton, ami a probléma megoldásához vezetett. Az Erdőpedagógia projekt gyakorlati megvalósulásának terepe egy új tanulási környezet, hallgatóink esetében a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar kertje volt, mely a közvetlen érzékszervi tapasztalatszerzéssel, az élményekkel átszőtt tanulással biztosította a környezeti nevelés hatékony megvalósulását.

A kurzuson részt vett hallgatók olyan korszerű ismeretek és metodikák birtokába jutottak, amelyek segítségével majd végzett óvodapedagógusként a rájuk bízott gyermekek életkori

sajátosságainak megfelelő legkorszerűbb ismereteket adják át, mellyel a környezettudatosság gyakorlati érvényesülését segítik elő. Amikor végiggondoljuk a környezeti nevelés törekvéseit, megvalósítási módszereit, megismerjük eszköztárát, láthatjuk, hogy nincsenek különleges, egyedi specifikumai. Benne van valamennyi olyan nevelési feladatban, amelyet a pedagógia, mint neveléstudomány eddig is magába foglalt. Minden területen hatnia kell, mert csak így formálja át a gondolkozást lépésről lépésre, változtatja meg a magatartást, és eredményezi, hogy a társadalom minden tagja érezze saját, senki másra át nem ruházható felelősségét. (MOLNÁR, 2016)

Felhasznált irodalom

- GRÁFIK I. (1998): Néprajzi olvasókönyv II., Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely.
- KOVÁTS-NÉMETH M. (2010): Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig, Comenius Kft., Pécs, pp. 170–171.
- MOLNÁR K. (2016): Élményalapú környezeti nevelés. In: Lett B., Stark M. és Horváth S. (szerk.): Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 69–73
- VÁSÁRHELYI T. és VICTOR A. (szerk.) (2003): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia – Alapvetés – 2003. Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest
1996. évi LIV. törvény az erdőről és az erdő védelméről